

Crna Gora
Ministarstvo odbrane

BESPLATAN PRIMJERAK

Partner

Magazin o odbrani i vojsci

Broj 70 decembar 2017. godine

**Posjeta VII kontingentu
Vojske Crne Gore u misiji
„Resolut Supporte“**

SADRŽAJ

4. **UVODNIK: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković: Ulaskom u NATO, Crna Gora pokazala da je zemlja sa političkom vizijom**
6. **Crna Gora među saveznicama: Od referenduma do prijema u Alijansu**
8. **Posjeta VII kontingentu VCG u misiji „Resolute Supporte“ u Avganistanu**
10. **Tema broja: Zaštita vazdušnog prostora (Air Policing): Na nebu je glavna solidarnost**
12. **Planinska četa: Humanost, znanje i spremnost u službi građana**
14. **Naši kadeti: Kristina Bačić, buduća prva žena pilot u Vazduhoplovstvu Crne Gore**
16. **FOTO priča: Promocija vojnog poziva u TC „Delta City“ u Podgorici**
18. **Pismo iz misije: Major Miloje Knežević, misija UN MINURSO u Zapadnoj Sahari: Neponovljivo iskustvo u srcu ćudljive pustinje**
21. **Poklon Crne Gore najatraktivniji eksponat vojnog muzeja u Pivki: Podmornica „Zeta“, svjedok zajedničke istorije**
24. **Braća Sreten i Srećko Radosavović, mlađi vodnici u Četi vojne policije: Vojni poziv je ispunjenje zajedničkog dječaćkog sna**
26. **Informacione tehnologije: Kriptografija - brojevi u službi zaštite podataka**
28. **Arhiv: Prvi vojni piloti iz Crne Gore: Počeli kao vitezovi tuđeg neba**

IMPRESUM

Partner - magazin o odbrani i vojsci

BROJ: 70

IZDAVAČ: Ministarstvo odbrane Crne Gore

BROJ UREDILA:

Gordana Borović

PRELOM: Marina Vukčević

ŠTAMPA: Grafo Group, Podgorica

KONTAKT: PR služba MO

TEL/FAX: +382 20 241 375

E-MAIL: pr@mod.gov.me

WEB: www.odbrana.gov.me

ADRESA: Jovana Tomaševića 29

TIRAŽ: 3.000

Foto naslovna: Nemanja Dabanović

Između dva broja

5. jun: Crna Gora zvanično postala članica NATO
7. jun: Crnogorska zastava svečano podignuta ispred sjedišta NATO u Briselu
- 19-21 jun: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković u zvaničnoj posjeti Republici Francuskoj
19. jun: Načelnik GŠ VCG, general-pukovnik Ljubiša Jokić u zvaničnoj posjeti SAD
26. jun: Počela vježba „Zajednički izazov“ u Kolašinu
28. jun: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković na ministarskom sastanku Sjevernoatlantskog saveza
- 18-30. jul: Drugi Ljetnji vojni kamp za mlade
27. jul: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković se sastao sa princem Nikolom Petrovićem-Njegošem
31. jul: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković otkrio u Podgorici spomenik vojvodi Mirku Petroviću-Njegošu
11. avgust: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković sa delegacijom Senata SAD
14. avgust: U Džibutiju uručena odlikovanja pripadnicima prvog crnogorskog tima za zaštitu brodova angažovanog u operaciji EU ATALANTA
22. avgust: Načelnik GŠ OS Velike Britanije, maršal Stjuart Pič u posjeti Crnoj Gori
23. avgust: Svečano obilježena 84. godišnjica školskog broda „Jadran“
24. avgust: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković u Kijevu povodom proslave 26. godišnjice nezavisnosti Ukrajine i 100 godina od formiranja Ukrajinske nacionalne armije:
29. avgust: Sedmi kontingent VCG svečano ispraćen u Avganistan
16. septembar: Delegacija VCG na čelu sa načelnikom GŠ, generalom Ljubišom Jokićem na konferenciji NATO Vojnog komiteta
18. septembar: Svečani doček VI kontingenta VCG iz misije „Resolute Support“ u Avganistanu
26. septembar: Osnovana Stambena zadruga „Odrana“
6. oktobar: Proslava Dana Vojske
17. oktobar: Brigadni general Ilija Daković preuzeo dužnost v.d. načelnika Generalštaba Vojske Crne Gore
25. oktobar: Brigadni general Ilija Daković na Konferenciji posvećenoj suprotstavljanju nasilnim ekstremističkim organizacijama u Vašingtonu
6. novembar: V.d. načelnika GŠ, brigadni general Ilija Daković na sastanku Vojnog komiteta EU
8. novembar: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković na sastanku NAC u Briselu
10. novembar: V.d. načelnika GŠ, brigadni general Ilija Daković na Konferenciji načelnika GŠ zemalja članica Američko-jadranske povelje u Skoplju
14. novembar: U kasarni u Danilovgradu održana vježba „Boka Bay 2017“
30. novembar: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković u posjeti Skoplju, susret sa kolegicom Radmilom Šekerinskom i državnim vrhom Republike Makedonije
7. decembar: U TC „Delta City“ u Podgorici održana promocija vojnog poziva „Budi dio nas“
12. decembar: Ministar odbrane, mr Predrag Bošković, otvorio u Podgorici Zimsku bezbjednosnu radionicu na temu „Informaciono ratovanje i novi svjetski poredak“
14. U Bečićima počela dvodnevna NATO Konferencija za izgradnju integriteta (NATO Building Integrity), u organizaciji NATO tima za izgradnju integriteta i uz podršku Ministarstva odbrane Crne Gore
- 20-21. decembar: Delegacija MOD na čelu sa ministrom, mr Predragom Boškovićem, u posjeti pripadnicima VII kontingenta VCG u misiji „Resolute Support“ u Avganistanu

Ulaskom u NATO, Crna Gora pokazala da je zemlja sa političkom vizijom

Uvjereni smo da međunarodna zajednica i današnja, savremena demokratija imaju jednog zajedničkog neprijatelja, a to su politički i vjerski fanatizmi i ekstremizmi. Zato će Crna Gora svesrdno podržati aspiracije zemalja regiona prema ulasku u Alijansu, iz ubjeđenja da i u tom modelu zajedništva, u mnogo široj porodici, možemo naći političke i bezbjednosne ideje vodilje ka regionalnoj sigurnosti i prosperitetu

Piše: Mr **Predrag BOŠKOVIĆ**, ministar odbrane

Kraj godine je vrijeme kada se po pravilu, svode računi i prave bilansi...Veliki francuski filozof Žan Žak Ruso je kazao da manje uživamo u onome što smo postigli nego u onome čemu se nadamo.

Naše uvjerenje da je ono čemu se nadamo realno i izvjesno, utemeljeno je upravo na tome što je postignuto u 2017. godini. Bila je to jedna od najznačajnijih godina u našoj novijoj istoriji. Jer, ubijeđen sam da je 5. juna 2017, članstvom

u Sjevernoatlantskom savezu, Crna Gora sebi osigurala mirnu i stabilnu budućnost.

Već je toliko puta rečeno da ulazak u NATO za našu zemlju predstavlja ostvarenje jednog od dva primarna spoljnopolitička strateška cilja, definisana odmah nakon obnavljanja državnosti, 2006. godine. Drugi je članstvo u Evropskoj uniji.

Nakon vjekovima taloženog historijskog iskustva, Crna Gora je donijela veliku i nimalo laku odluku koja određuje i determiniše budućnost narednih generacija. Dilema je bila jasna - ostati u „bratskom“ zagrljaju koji steže, zasnovanom na roman-

tičarskom tumačenju slovenstva i poimanju vjere, na otvorenom i konstantnom paternalističkom odnosu većih i moćnijih... Ili se pridružiti dijelu svijeta sa kojim Crna Gora, u svojoj slobodarskoj etičkoj vertikali, kao mediteranska i evropska zemlja, dijeli iste demokratske vrijednosti.

Ne može se sa sigurnošću reći da li je izboru koji je napravljen bilo teže postaviti dovoljno stabilne temelje na međunarodnom ili na unutrašnjem političkom planu. Članstvo Crne Gore u NATO ima brojne i moćne protivnike. Uprkos svojoj veličini i ograničenim resursima, mala Crna Gora u Alijansi, prvenst-

veno zbog svog strateškog položaja, jasno definiše granice i zone uticaja na političkoj mapi regiona i Evrope. Imajući u vidu i našu podijeljenu unutrašnju političku javnost, po svojoj kompleksnosti, bio je to poduhvat u ravni referenduma o nezavisnosti, sa istim protivnicima i još većim rizicima.

Protiv Crne Gore se zbog ulaska u NATO vodio specijalni rat, čija su sredstva, metode i ciljevi još jednom pokazali ispravnost izbora da se krene putem evroatlantskih integracija. Pored navedenih, eufemistički nazvanih, paternalističkih pretenzija, savremeni bezbjednosni izazovi, uključujući i opasnosti terorizma, nedvosmisleno upućuju da je sistem kolektivne bezbjednosti najbolji model za zemlju kao što je Crna Gora.

Neupitno je da je izazove evroatlantskih integracija nosilo cijelo crnogorsko društvo, da su zahtijevale sveobuhvatne društvene reforme, te da je riječ o uspjehu naše ukupne spoljne i unutrašnje politike, gdje je Crna Gora na duge staze pokazala strpljenje, temeljitost i posvećenost.

Evroatlantske integracije Crne Gore stavile su, međutim, u fokus prvenstveno njen sistem odbrane. Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore prošli su kroz desetogodišnji proces reformi na način koji je donio potpunu transformaciju. Naravno da nije bilo nimalo lako. Sistem odbrane je po svojoj prirodi rigidan i konzervativan, teško prihvata promjene. Tako je u svakoj zemlji na svijetu. Ali, ono što se za samo deset godina uradilo u Vojsci Crne Gore,

Protiv Crne Gore se zbog ulaska u NATO vodio specijalni rat, čija su sredstva, metode i ciljevi još jednom pokazali ispravnost izbora da se krene putem evroatlantskih integracija. Pored navedenih, eufemistički nazvanih, paternalističkih pretenzija, savremeni bezbjednosni izazovi, uključujući i opasnosti terorizma, nedvosmisleno upućuju da je sistem kolektivne bezbjednosti najbolji model za zemlju kao što je Crna Gora

mogu otvoreno nazvati unutrašnjim, tihim tektonskim promjenama. Sa jedne strane, Vojska je reformisana u skladu sa ustrojstvom na kojem počiva porodica zemalja čiji smo nedavno postali član. Riječ je o nizu standarda na koje je trebalo ili na koje ćemo tek odgovoriti, kao punopravna članica Alijanse – od brojčanog stanja vojnika, do usvajanja NATO legislative, prilagođavanja nacionalnih strateških dokumenata iz domena odbrane, uspostavljanja sistema bezbjedne komunikacije. Potom, doprinosa NATO komandnoj strukturi, nivoa izdvajanja za odbranu, integrisanja nacionalnog sistema u NATO sistem protivvazdušne i protivrakete odbrane...

U međuvremenu, Crna Gora se učesćem u međunarodnim misijama i operacijama pokazala kao pouzdan partner u očuvanju međunarodnog mira i stabunosti.

Sa druge strane, trebalo je prekinuti ili, barem, otanjiti niti koje su našu vojsku prije deset godina na mnoge načine, pogotovo kadrovski, čime hoću reći i ideološki, spajale sa nekadašnjom JNA i, još više, sa onim što je JNA ostavila kao svoje nasljeđe tokom '90-tih godina prošlog vijeka.

Sjevernoatlantski savez, ili NA-

TO (*North Atlantic Treaty Organisation*) osnovan je 1949. godine, potpisivanjem Sjevernoatlantskog, ili Vašingtonskog ugovora između dvanaest država tadašnjeg "zapadnog bloka". Sa Crnom Gorom, danas ih je 29.

U 68 godina postojanja, Savez je pokazao fleksibilnost u prilagođavanju dinamici promjena međunarodnih političkih okolnosti, ali i sve kompleksnijim bezbjednosnim izazovima. Zamišljen je i opstao kao zajednica jednakih, koja opasnost po jednu državu percipira kao opasnost za sve.

Crna Gora je uvjerena da je jezik diplomatije jedini koji treba koristiti u međudržavnoj komunikaciji, kao što je čvrsta u stavu da daje puni i snažni doprinos unapređenju odnosa u ovom istorijski turbulentnom regionu, uključujući i sektor odbrane.

Uvjereni smo, takođe, da međunarodna zajednica i današnja, savremena demokratija imaju jednog zajedničkog neprijatelja, a to su politički i vjerski fanatizmi i ekstremizmi. Zato će Crna Gora svesrdno podržati aspiracije zemalja regiona prema ulasku u Alijansu, iz ubjeđenja da i u tom modelu zajedništva, u mnogo široj porodici, možemo naći političke i bezbjednosne ideje vodilje ka regionalnoj sigurnosti i prosperitetu.

Ulaskom u Alijansu, Crna Gora je demonstrirala da ima duboku i dalekosežnu političku viziju, ali i da ima kapacitete da tu viziju i ostvari.

U 68 godina postojanja, Savez je pokazao fleksibilnost u prilagođavanju dinamici promjena međunarodnih političkih okolnosti, ali i sve kompleksnijim bezbjednosnim izazovima. Zamišljen je i opstao kao zajednica jednakih, koja opasnost po jednu državu percipira kao opasnost za sve

Crna Gora među saveznicama

Podizanje crnogorske zastave ispred sjedišta NATO u Briselu, 7. juna 2017.

Od referenduma do prijema u Alijansu

Sa kolikim odobravanjem je pozdravljena aspiracija Crne Gore da pristupi Alijansi, najbolje govori činjenica da su parlamenti 28 zemalja članica usvojili Protokol o pristupanju za manje od godinu dana. Nacionalni Zakon o ratifikaciji Vašingtonskog ugovora, usvojen u aprilu 2017. godine, označio je da su ostvareni svi uslovi da i formalno postanemo NATO članica

Predajom instrumenta ratifikacije Vašingtonskog ugovora, 5. juna 2017. godine, Crna Gora je formalno postala članica Sjevernoatlantskog saveza. Dva dana kasnije, uslijedio je i onaj najupečatljiviji momenat - podizanje crnogorske zastave ispred NATO Štaba u Briselu.

Taj čin bio je kruna jedanaestogodišnjeg procesa reformi kompletnog sistema odbrane, inovacija, usklađivanja... Konačno, bio je to momenat u koji je simbolično stalo sve što je urađeno od

obnove crnogorske državnosti.

A urađeno je toliko, da nas je dio međunarodne zajednice sačinjen od država u kojima su na snazi viševjekovna demokratska ustrojstva, prepoznao kao pouzdanog partnera i jednoglasno odlučio da nam ukaže povjerenje kroz status saveznika. Na ovom evroatlantskom putu, u Crnoj Gori je gotovo na dnevnom nivou urađeno nešto što je imalo pozitivne efekte na cjelokupan sistem, ali i na renome u međunarodnom okruženju.

Valja podsjetiti na procese i događaje koji su, poput lančane reakcije doveli do cilja, koji se sažeo u slici kada dvoje crnogorskih gardista u Briselu podižu crnogorsku zastavu pored ostalih 28.

Deklaracija o nezavisnosti zacrtala put: Evroatlantski put Crne Gore formalno je otpočeo već donošenjem Deklaracije o nezavisnosti Republike Crne Gore, koju je crnogorski Parlament donio 3. juna 2006. godine. U tački 2 Deklaracije se, između ostalog, navodi:

„Polazeći od obnovljene državne nezavisnosti, Republika Crna Gora čvrsto je opredijeljena da pristupi evropskim i evroatlantskim - NATO bezbjednosnim strukturama i da nastavi da doprinosi učvršćivanju regionalne stabilnosti i bezbjednosti...“

Ono što je navedeno u Deklaraciji o nezavisnosti, potvrđeno je Ustavom Crne Gore, usvojenim u oktobru 2007. godine. U preambuli teksta, između ostalog, je navedeno: „Polazeći od.... privrženosti ravnopravnoj saradnji sa drugim narodima i državama i evropskim i evroatlantskim integracijama...“.

Već u novembru 2006. godine, na Samitu Sjevernoatlantskog saveza u Rigi (Letonija), Crna Gora je pozvana da pristupi mehanizmu „Partnerstvo za mir“, koji je bio namijenjen zemljama aspirantima za članstvo u NATO. U okviru tog mehanizma realizovani su programi koji su za krajnji cilj imali dostizanje neophodnog nivoa interoperabilnosti.

U skladu sa državnim krovnim dokumentima, Crna Gora je započela proces usklađivanja malog odbrambenog sistema sa standardima međunarodne zajednice.

Poziv za članstvo u MAP: Crna Gora se ni u kom pogledu i ni u jednom momentu nije kolebala na svom evroatlantskom putu. Uspješno su zaokruženi programi Intenziviranog dijaloga (IP) i Individualnog akcionog plana za partnerstvo (IPAP), a Individualni program za partnerstvo (IPP) i Proces revizije i planiranja (PARP) su kontinuirano uspješno realizovani na godišnjem nivou.

Sve navedeno rezultiralo je pozivom u Akcioni plan za članstvo (MAP), decembra 2009. godine. Nakon toga, postalo je jasno da je Crna Gora prepoznata kao ozbiljan partner i kandidat za prvog narednog člana Sjevernoatlantskog saveza nakon Hrvatske i Albanije, koje su pristupile te, 2009. godine.

Nije bilo dileme da će, kada odbrambeni sistem dostigne potreban nivo interoperabilnosti, članstvo biti neminovnost, ali i da je neophodno još većim intenzitetom sprovesti proces reformi sistema odbrane. Očekivalo se da se, u skladu sa kapacitetima, pruži puni doprinos uspostavljanju i izgradnji mira na međunarodnom planu.

Početak učešća u misijama: Nakon što je Skupština Crne Gore donijela odluku o učešću crnogorskih vojnika u Mirovnoj misiji ISAF u Avganistanu, prvi kontingent sa pripadnicima Vojske Crne Gore upućen je u martu 2010. godine. Od tada, ukupno 10 kontingenata je u kontinuitetu učestvovalo u misiji ISAF, da bi se istim intenzitetom nastavilo i u okviru transformisane misije „Resolute Support“, od januara 2015. godine. Misija za cilj ima obuku, savjetovanje i podršku Avganistanskim nacionalnim snagama bezbjednosti.

Kada se sve zbroji, u Avganistanu je, makar u jednom mandatu, do sada bilo angažovano 418 pripadnika Vojske Crne Gore. To znači da je skoro svaki četvrti pripadnik VCG imao priliku da u međunarodnom okruženju pokaže sopstvene i vrijednosti crnogorske Vojske, te ujedno stekne nemjerljiva iskustva i znanja. O tome na koji način su naši vojnici izvršavali povjerene zadatke, najbolje govori činjenica da je svaki kontingent dobio zvanična priznanja od strane Komande misije. NATO zvaničnici su svaku priliku koristili da istaknu značaj angažmana i profesionalizam pripadnika Vojske Crne Gore u ovoj misiji.

Jačanje Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike EU: Pripadnici Vojske Crne Gore učestvuju i u operaciji Evropske unije u vodama Somalije - EU NAVFOR ATALANTA, a imamo predstavnike i u štabu ove Operacije u Nortvudu (Velika Britanija). Na taj način, Crna Gora konstantno doprinosi jačanju Zajedničke spoljne i bezbjednosne politike Evropske unije. Humanost i profesionalnost je pokazana i od strane devetočlanog tima za zaštitu brodova u okviru Svjetskog programa hrane Ujedinjenih nacija, za potrebe ugroženog stanovništva u Somaliji, upućenog na ovaj odgovoran zadatak u aprilu 2017. godine, na period od šest mjeseci.

Konačno, i od strane Ujedinjenih nacija prepoznati smo kao zemlja-kontributor, kroz učešće naših vojnika u mirovnoj misiji u Liberiji (UNMIL), do kraja 2014. godine, odnosno kroz učešće dva vojna posmatrača u mirovnoj misiji u Zapadnoj Sahari (MINURSO), od oktobra 2016. godine.

Intenzivirani i fokusirani dijalog, poziv za članstvo: Paralelno sa doprinosom očuvanju globalnog mira, Crna Gora je sprovodila veoma zahtjevan proces reformi i prilagođavanja odbrambenog i bezbjednosnog sektora. To je prepoznato i na Samitu u Velsu, 2014. godine, kada su saveznici odlučili da sa Crnom Gorom treba otpočeti Intenzivirani i fokusirani dijalog, da bi do kraja 2015. godine donijeli odluku o pozivu našoj državi za članstvo u NATO.

Period od godinu dana bio je ispunjen dodatnim naporima da Crna Gora

pošalje jasnu poruku da je spremna da se nosi sa obavezama i odgovornošću koje podrazumijevaju mjesto za stolom sa 28 najrazvijenijih zemalja današnjice. Tokom 2015. godine, našu državu posjetili su članovi najviših tijela Alijanse, Sjevernoatlantskog savjeta (NAC) i Vojnog komiteta, da bi se još jednom uvjerali da je Crna Gora u svakom segmentu spremna da postane dio sjevernoatlantske zajednice.

Na sastanku u Briselu 2. decembra 2015. Crna Gora dobija zvanični poziv da pristupi Organizaciji sjevernoatlantskog ugovora. Otpočeli su pristupni pregovori, a od jula 2016. godine i proces ratifikacije Protokola o pristupanju naše države Alijansi. Sa kolikim odobrenjem je pozdravljena aspiracija Crne Gore da pristupi Alijansi, najbolje govori činjenica da su, za manje od godinu dana, parlamenti 28 zemalja članica usvojili dokument o pristupanju. Nacionalni Zakon o ratifikaciji Vašingtonskog ugovora, usvojen u aprilu 2017. godine, označio je da su ostvareni svi uslovi da i formalno postanemo NATO članica.

Predajom instrumenta o ratifikaciji Vašingtonskog ugovora 5. juna 2017, Crna Gora je formalno postala 29. članica Organizacije sjevernoatlantskog ugovora.

Dalji doprinos stabilnosti regiona: Dva dana kasnije, zvaničnici 28+1 zemalja okupili su se na svečanom podizanju crnogorske zastave u NATO sjedištu u Briselu. U par minuta, koliko je trajalo podizanje naše zastave na jarbol, simbolično je stalo sve ono što je u prethodnom periodu urađeno.

Briselski povjetarac opominje našeg dvoglavog orla da ostane ponosan i budan. Ni Crna Gora ne smije zastati kao dio modernog vojno-političkog sistema. Treba intenzivno nastaviti sa sprovođenjem zadataka i reformi, u cilju unapređenja cjelokupnog odbrambenog i vojnog sektora, kao i doprinošenja jačanju stabilnosti i bezbjednosti u ovom istorijski trusnom području.

Kao punopravna članica, Crna Gora će nastojati da svoja pozitivna iskustva prenese i zemljama regiona, uz stanovište da je budućnost cjelokupnog Zapadnog Balkana u Sjevernoatlantskom savezu.

Nikola RADUNOVIĆ

Posjeta VII kontingentu Vojske Crne Gore u misiji „Resolute Support“ u Avganistanu

Naš vojnik u rangu najspremnijih

„Lijepo je čuti od glavno-komandujućeg Komande Sjever, njemačkog brigadnog generala **Volf-Jirgena Štala**, da je crnogorski vojnik u rangu najspremnijih u misiji *Resolute Support*“, kazao je ministar odbrane, mr **Predrag Bošković** tokom posjete VII kontingentu naših vojnika u pomenutoj misiji u Avganistanu.

Delegacija Ministarstva odbrane, na čelu sa ministrom boravila je u Avganistanu 20. i 21. decembra. „Posjeta Avganistanu predstav-

„Posjeta Avganistanu predstavlja iskaz poštovanja prema onome što ovih 18 momaka radi u Mazar-i-Šarifu, ali i prilika da sa komandantima Komande Sjever u Avganistanu i kontingenta u okviru kojeg su angažovani naši vojnici, sagledamo status pripadnika Vojske Crne Gore u misiji *Resolute Support*“, naglasio je crnogorski ministar odbrane

lja iskaz poštovanja prema onome što ovih 18 momaka radi u Mazar-i-Šarifu, ali i prilika da sa komandantima Komande Sjever u Avganistanu i komandantom kontingenta u okviru kojeg su angažovani naši vojnici, sagledamo koji je status pripadnika Vojske Crne Gore u misiji *Resolute Sup-*

port“, naglasio je Bošković. On je dodao da imponuje to što Crna Gora na ovaj način doprinosi stabilnosti i bezbjednosti u tom dijelu svijeta, ali i unapređuje znanja i sposobnosti svojih vojnika.

„Za nas je veoma značajno da kroz razmjenu iskustava sa predstavnicima zemalja članica NATO i

partnerskih zemalja, kroz saradnju i interakciju, crnogorski vojnici podižu nivo svojih kapaciteta i da svoja iskustva prenose kasnije na mlađe vojnike u Crnoj Gori“, kazao je ministar Bošković.

Susret sa generalom Štalom:

Prvog dana posjete Avganistanu, ministar se sastao sa komandantom Komande za obuku, pomoć i savjetovanje Sjever - TAAC(N), njemačkim brigadnim generalom **Volf-Jirgenom Štalom (Wolf-Jürgen Stahl)**. General Štal upoznao je ministra sa bezbjednosnom situacijom u području u okviru kojeg funkcioniše Komanda na čijem je čelu, istakao da osnovni cilj misije ima vidljive rezultate, ali da je prisustvo međunarodnih snaga još uvijek neophodno.

On je istakao da crnogorski vojnici profesionalno i odgovorno obavljaju zadatke, kao i njihovi prethodnici.

Ministar Bošković je izrazio zadovoljstvo zbog atmosfere i raspoloženja koje je zatekao u bazi. On je upoznao komandanta TAAC(N) da je Crna Gora još od 2010. godine angažovana u

Polaganje vijenca na spomen obilježje

Avganistanu, prvo u misiji ISAF, potom u „Resolute Support“ čime nastojimo da, u skladu sa kapacitetima, doprinesemo jačanju mira na globalnom planu. On je naglasio da je učešće crnogorskih vojnika u ovoj misiji značajno unaprijedilo nivo interoperabilnosti Vojske Crne Gore i doprinijelo da možemo profesionalno odgovoriti na sve zadatke unutar Saveza. Bošković je kazao da će Vojska Crne Gore učestvovati u misiji i u narednom periodu, u skladu sa sopstvenim mogućnostima i potrebama saveznika.

Ministar je sa članovima deleg-

acije položio vijenac na spomen obilježje onima koji su izgubili živote tokom učešća u misiji ISAF, odnosno Resolute Support u Avganistanu. Tu je i spomen pripadniku VCG, **Mijajlu Perišiću**, koji je 2011. godine preminuo u ISAF misiji usljed srčanog udara.

Drugog dana posjete Avganistanu, ministar je obišao pripadnike VII kontingenta Vojske Crne Gore angažovane u bazi Šahin, u sastavu holandske čete.

Spasio život mongolskom vojniku: Ministar Bošković uručio je pripadnicima kontingenta NATO medalje za uspješno učestvovanje u misiji pod mandatom NATO-a, a starijem vodniku **Vladimiru Kilibardi** uručio je unapređenje u viši čin jer je spasio život pripadniku mongolskog kontingenta.

Drugog dana boravka u Avganistanu ministar Bošković se sastao i sa komandantom hrvatskog kontingenta, pukovnikom **Željkom Ljubasom**. Ministar se zahvalio pukovniku Ljubasu na podršci koju Oružane snage republike Hrvatske pružaju VCG i konstatovao da tako visok nivo saradnje vojnika u misiji govori o izuzetno dobrim odnosima dva ministarstva.

(Partner)

Ministar Bošković sa njemačkim brigadnim generalom Štalom

Zaštita vazdušnog prostora (Air Policing)

Na nebu je glavna solidarnost

Suverenost država se ne brani samo na kopnu i moru. U ratu ili u krizi prednost i nadmoć ima onaj ko nadzire nebo. Zaštita vazdušnog prostora jedna je od obaveza NATO članica. Ukoliko nema kapaciteta za nadzor i zaštitu svoga neba, koje postaje dio vazdušnog prostora NATO, njih obezbjeđuje Alijansa, na principu solidarnosti

Mnogi faktori utiču na uspjeh operacije presrijetanja (Fotografija: arhiv I 6. CNKZP)

Crna Gora, kao i ostalih 28 članica Alijanse, ima obaveze i prava koje proizilaze iz članstva.

Obaveze su usvajanje NATO legislative, izdvajanje za odbranu, doprinos NATO zajedničkom budžetu, prilagođavanje nacionalnih strateških dokumenata iz domena odbrane, uspostavljanje sistema bezbjedne komunikacije, doprinos NATO komandnoj strukturi, kao i aktivnosti u okviru projektovanja stabilnosti.

Pored svega nabrojanog, obaveza je i zaštita vazdušnog prostora (Air Policing), odnosno integrisanje nacionalnog sistema u NATO sistem protivvazdušne i protivrakete odbrane (NATO Integrated Air and Missile Defence Systems - NATINAMDS).

Slovenačko iskustvo: Borut Podgoršek, iz Službe za strateško komuniciranje Ministarstva odbrane Republike Slovenije, napisao je za *Partner* tekst o slovenačkom iskustvu na tom planu.

„Ulaskom Republike Slovenije u NATO, jedan od primarnih zadataka je bio i zaštita slovenačkog vazdušnog

prostora (Air Policing), kao dijela vazdušnog prostora NATO-a i uključenje u zajednički integrisani sistem vazdušne odbrane NATO-a. Zaštita savezničkog vazdušnog prostora je u nadležnosti vrhovnog komandanta NATO-a u Evropi (SACEUR).

Slovenačka vojska raspolaže sa dva od tri kapaciteta koji omogućavaju nadzor i zaštitu neba. To su sistemi posmatranja vazdušnog prostora (radarski sistemi dugog dometa), te sistem vođenja, kontrole i komande, koji sprovodi Centar za nadzor i kontrolu vazdušnog prostora (CNKZP). Slovenija, međutim, nema lovce presretače, pa je u NATO dogovoreno da ih saveznice dobrovoljno stavljaju na raspolaganje. Puno ostvarivanje suverenosti Republike Slovenije omogućava to što kontrolu NATO presretačkih aviona sprovode isključivo slovenački kontrolori vazdušnog prostora, od ulaska do izlaska iz slovenačkog vazdušnog prostora.

Presretače obezbjeđuju vojna vazduhoplovstva Republike Italije i Republike Mađarske. Kada su mađarski lovci prvi put doletjeli sa zadatkom ospos-

obljavanja na području Air Policing (Tango Scramble), u januaru 2015. godine, komandant 15. puka Vojnog vazduhoplovstva, pukovnik **Bojan Breclj** je kazao da NATO obezbjeđuje zaštitu vazdušnog prostora samo u slučaju vojne opasnosti. Slučajeve opasnosti sa civilnim avionom (takozvani RENEGADE) u potpunosti pokriva nacionalna odgovornost.

Osposobljavanje pilota Slovenačke vojske i posada presretačkih aviona u presrijetanju (Tango scramble) po pravilu se izvodi jednom nedjeljno. Oko tri puta mjesečno sa italijanskim presretačima, a jednom mjesečno sa mađarskim. Italijani upotrebljavaju lovačke avione Eurofighter Typhoon, a Mađari koriste avione JAS-39 Gripen. Presrijetani avion „glumi“ slovenački PC-9M.

Aktivacija lovaca: Vazdušni saobraćaj nad Slovenijom vodi Kontrola vazdušnog saobraćaja Slovenije (KZPS), a nadzor i kontrola su pod nadležnošću I 6. CNKZP, povezan sa NATO Zajedničkom operativnom komandom vazdušnih snaga u Španiji. (Pod njenim okriljem je jedanaest južnoevropskih država, članica Alijanse,

Crna Gora i Air Policing

U Crnoj Gori, u toku je završna faza adaptacije Vazduhoplovnog operativnog centra (VOC). Slijedi bezbjednosna sertifikacija od strane predstavnika Direkcije za zaštitu tajnih podataka i NATO kancelarije za bezbjednost (NOS). Na taj način će VOC biti u mogućnosti da razmjenjuje podatke, kako sa regionalnim NATO komandnim centrima, tako i sa NATO Centrom kombinovanih vazdušnih operacija u Torehonu, Španija. U naredne dvije godine predviđena je nabavka radara, koji će omogućiti da Crna Gora u punom kapacitetu vrši nadzor svog vazdušnog prostora.

Odlučeno je da misiju zaštite vazdušnog prostora naše države obavljaju Republika Grčka i Republika Italija, po modelu koji je već implementiran u drugim NATO članicama.

Kao što se vidi iz slovenačkog primjera, riječ je o misiji apsolutno neborbenog karaktera, koja ne podrazumijeva nikakvo stacioniranje vazduhoplova ili izgradnju objekata i baza u Crnoj Gori.

Značajnu ulogu u oblasti zaštite vazdušnog prostora Crne Gore ima i Agencija za kontrolu vazdušnog saobraćaja Srbije i Crne Gore (SMATSA), zadužena za vođenje svih civilnih i vojnih vazduhoplova kroz vazdušni prostor Crne Gore.

Sa SMATSA-om će uskoro biti potpisan sporazum koji će definisati njene obaveze i druge tehničke detalje u okviru misije zaštite vazdušnog prostora Crne Gore.

U Ministarstvu odbrane je u toku interna procedura usaglašavanja sporazuma koji će formalno regulisati misiju zaštite vazdušnog prostora naše države sa Italijom i Grčkom.

među kojima je i Slovenija). Vanredni događaj u vazdušnom prostoru i saobraćaju može da registruje ma koji od NATO centara za nadzor i kontrolu vazdušnog prostora, ili civilna kontrola vazdušnog saobraćaja.

U slučaju uočavanja, pokreće se lanac djelovanja po preciznim procedurama. Ukoliko se donese odluka da se stupa u taktičku akciju, odnosno presrijetanje, određuje se baza sa koje se pokreću presretači, imajući u vidu lokaciju presrijetnog aviona.

Italijanski i mađarski presretači su u stalnoj spremnosti u svojim bazama, a nadležni NATO komandant može da ih pokrene bilo kada. Reaktivno vrijeme svih NATO baza, pa i u Sloveniji, je do petnaest minuta. Ono može da se skрати i na pet minuta, ukoliko se ocijeni da situacija to zahtijeva. NATO trenutno pokriva Sloveniju iz dvije italijanske baze (Istrana i Grosseto), i iz mađarske baze Kecskemet. Svaka država obezbjeđuje najmanje par

dežurnih lovačkih aviona i bar jedan rezervni avion.

Počinja od vizuelne identifikacije: Presrijetanje počinje vizuelnom identifikacijom. 'Svaka dalja taktička akcija, kao što je preusmjeravanje sa trenutnog smjera leta, ili iz vazdušnog prostora Republike Slovenije, prisilno prizemljenje ili, u krajnjoj nuždi, upozoravajući pucanj ili obaranje, zasniva se na temeljnoj ocjeni opasnosti i posljedica takvog djela', rekao je pukovnik Brecelj.

Mnogi faktori utiču na uspješnost operacije presrijetanja. Rano uočavanje opasnosti, brzina odlučivanja, razdaljina, visinska razlika koju lovac mora da savlada da bi „uhvatio“ metu, raspoloživost presretača u bazama... Civilne avione treba skloniti iz bezbjednosnih razloga. Postupak uopšte nije jednostavan, a svaka taktička situacija je drugačija, kao što postoje razlike i u performansama aviona. Vazdušni prostor RS je relativno mali,

te je vrijeme ključni element pri zaštiti njenog vazdušnog prostora.

Četiri presrijetanja u 10 godina: Od 2007. godine do danas saveznički avioni su četiri puta poletjeli u presrijetanje (Alpha Scramble) nad teritorijom RS. Tri puta italijanski lovci i jednom mađarski. Svi presrijetani avioni su bili civilni, čiji se piloti iz različitih razloga nisu javili kontroli letjenja. Nakon što je utvrđeno da nema opasnosti, lovci su ih pratili do napuštanja slovenačkog vazdušnog prostora, ili do javljanja kontroli vazdušnog saobraćaja. Saveznički lovci nemaju prava da obore civilni avion.

Za presrijetanje civilnih aviona (deklaracija Renegade) na niskim do srednjih visina, zadužena je Slovenačka vojska, avionima PC-9M. Opasnosti od civilnih aviona su u tome što se mogu koristiti za prevoz zabranjenih materija, opasnih lica ili u cilju prouzrokovanja štete civilnom stanovništvu i infrastrukturi.

Naredbu za obaranje stranog vojnog aviona, za koji bi nadređena komanda NATO procijenila da je neprijateljski, izdaje nadležni NATO komandant ili vođa smjene Operativnog centra Slovenačke vojske. Za civilni avion za koji se ocjenjuje da nosi opasnost, u potpunosti je odgovoran nacionalni sistem u Republici Sloveniji. Odluku o obaranju donosi ministar odbrane, u svojstvu punomoćnika Vlade. O svojoj odluci on obavještava vođu smjene Operativnog centra Slovenačke vojske. Dalji postupak sličan je kao za vojnu opasnost, osim što se izvodi avionima Slovenačke vojske.

Područje nadzora i zaštite vazdušnog prostora Republike Slovenije definiše i uređuje više međunarodnih ugovora i drugih međunarodnih i nacionalnih pravnih akata: Ustav, Osnivačka povelja UN, Sjevernoatlantski ugovor, Nato SOFA, Tehnički sporazum između NATO i Ministarstva odbrane Slovenije, međudržavni sporazumi o vojnoj saradnji na području vazduhoplovstva i vazdušne odbrane, nacionalni zakoni o odbrani i o vazduhoplovstvu...

Planinska četa

Humanost, znanje i spremnost u službi građana

Mala dekoncentracija može biti fatalna: Vodnik Palibrk

„**V**ojni planinar mora imati izuzetne psiho-fizičke sposobnosti. Od toga zavise životi onih kojima pomažete. Tvoja slabost ili nespremnost može da ugrozi i živote kolega iz čete. Čak i po idealnom vremenu, u penjanju po stijenama i nepristupačnim terenima, trenutak dekoncentracije i nepažnje može imati nesagledive posljedice po kompletan tim na zadatku“, kaže za *Partner* kapetan **Nenad Stanić**, komandir Planinske čete, koja je stacionirana u kasarni „Breza“ u Kolašinu.

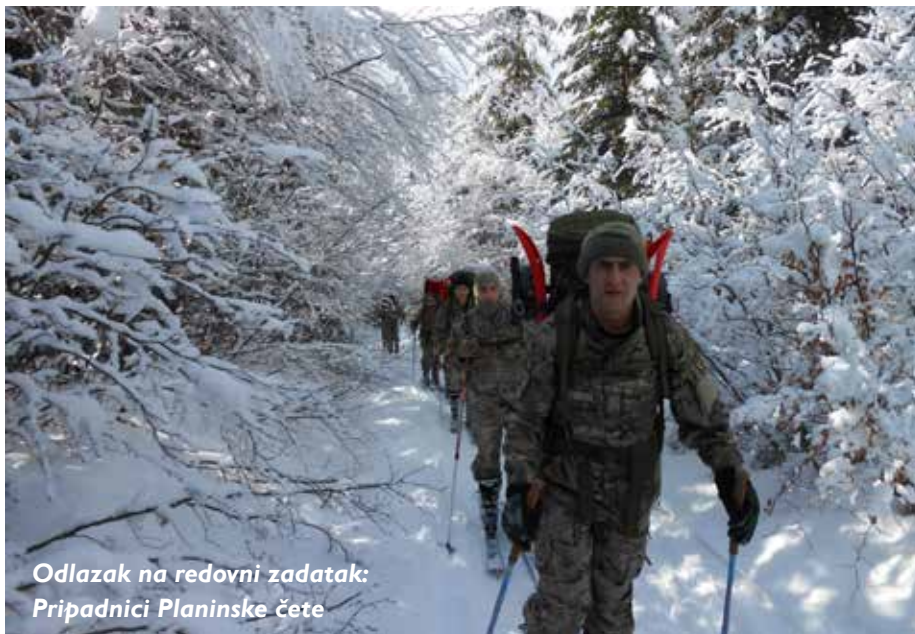
Vodnik **Marko Palibrk** je vrlo slikovit kada opisuje zadatke čete i njene misije:

„Naš moto je jasan: uprkos olujnom i sniježnom nevremenu, hladnoći koja mrzne kosti, izdržaćemo i istrajaćemo. Ispunićemo dužnost! Moramo pomoći onima kojima smo potrebni, kojima je jedina nada da ugledaju odsjaj lampe crnogorskih

Uvježbanost tima, poznavanje i poštovanje unaprijed usvojenih procedura ključ su za uspješno obavljen zadatak. „Tu smo da pronađemo put ka ugroženima, da ih zbrinemo, donesemo lijekove, produžimo život,“ kažu pripadnici čete

vojnika. Tu smo da pronađemo put ka ugroženima, da ih zbrinemo, donesemo lijekove, produžimo život.“

Vodnik Palibrk kaže da je sa tom mišlju i početkom 2012. godine, u vrijeme velikih elementarnih nepogoda hrabrio i bodrio sebe, putujući po zavijanom nepristupačnom šumskom terenu sa kompletnom opremom na sebi, pokušavajući sa

Odlazak na redovni zadatak: Pripadnici Planinske čete

kolegama da se orijentiše i pronađe kuće u planinskim krajevima Crne Gore. Osmijeh i iskrena emocija onih do kojih su stizali vodila ih je dalje, u nove zadatke i nove misije.

„Nije bilo jednostavno, ali su humanost i želja da pomognete drugome prisutni u vama svakoga dana kada oblačite uniformu i na nju kačite insignije jedinice kojoj pripadate.“

Svakodnevna obuka, treninzi i pripreme čine vojne planinare sposobnim da u svakom momentu i u najtežim uslovima budu kadri da odgovore izazovima.

Sveobuhvatna priprema i analiza rizika: Kapetan Stanić smatra da su uvježbanost tima i poznavanje i poštovanje unaprijed usvojenih procedura ključ za uspješno obavljen zadatak.

„Svakom zadatku prethode sveobuhvatna priprema, analiza rizika, procjena stanja spremnosti i kondicije svakog vojnika koji će biti upućen na zadatak. Naša misija je da služimo interesima građana države čiji grb nosimo na uniformi. Samo takvim stavom i odgovornošću pristupamo svim povjerenim zadacima“, kaže sagovornik *Partnera*.

Pripadnici Planinske čete svakodnevno se pripremaju za najsloženije i najkompleksnije zadatke u planinskim predjelima. „Obuku izvodimo i sa pripadnicima oružanih snaga Austrije i Slovenije. Naši pripadnici sertifikate za vojnog planinara dobijaju upravo u Austriji i Sloveniji. Saradnja sa tim državama nam je od izuzetnog značaja, jer imaju sličnu konfiguraciju terena kao Crna Gora. Sve što usvojimo na tim obukama možemo u potpunosti primijeniti na našem terenu.“

Pripadnici Planinske čete posjeduju izuzetno dobru opremu zbog, kako naglašava kapetan,

Evakuacija bolesnika iz sniježnih nameta

velikog razumijevanja Generalštaba i Ministarstva odbrane na tom planu.

„Uslovi u pojedinim krajevima Crne Gore gdje pružamo pomoć stanovništvu su izuzetno surovi. Loša oprema predstavlja rizik za vojnike. Oni su veoma požrtvovani, ali za zadatke moraju biti i adekvatno pripremljeni i opremljeni“, kaže kapetan Stanić.

Zajednički izazov 2017: Ljetos je u Kolašinu na vojnom poligonu „Lipovo“ realizovana vježba „Zajednički izazov 2017“, na kojoj su, osim pripadnika VCG, učestvovali i pripadnici planinskih jedinica oružanih snaga Austrije i Makedonije.

„Naši pripadnici tada pokaza-

li izuzetno znanje i sposobnosti. Ocjene partnera na vježbi, kao i međunarodnog tima posmatrača, bile su pozitivne. Uvidjeli smo mogućnosti unapređenja naših pravila i procedura, prepoznali sposobnosti koje treba dalje da razvijamo“, kaže kapetan Stanić.

U februaru i martu naredne godine, pripadnici Planinske čete počinju zajedničku obuku sa pripadnicima Oružanih snaga Sjedinjenih Američkih Država. Na obuci će biti i dio pripadnika Druge pješadijske čete, stacionirane u Pljevljima.

Vremenske prilike ne utiču na raspored radnih zadataka Planinske čete, a znanje i oprema garantuju spokoj. Uz ovakve vojnike, potpuno je logično i očekivano jačanje povjerenja građana u Vojsku kao instituciju.

Razgovor završavamo u šaljivom tonu. Pripadnici jedinice, uglavnom izgovaraju poruku iz planetarno popularne televizijske serije „Igra prijestola“ (Game of Thrones), rađene po knjizi američkog pisca Džordža R. R. Martina:

„Brace yourselves. Winter is coming!“ (Spremite se! Zima dolazi!)

Nemanja ĐUKANOVIĆ

Kapetan Stanić

Kristina BAČIĆ, Vazduhoplovna vojna akademija u Atini

Čast je biti prva žena pilot u Vazduhoplovstvu Vojske Crne Gore

Najvažnije je prevazići lične nesigurnosti: Kristina Bačić

“Kako se približava kraj studija, sve više uviđam kako je lijepo, ali i značajno biti prva žena pilot u Vazduhoplovstvu Vojske Crne Gore”, kaže sagovornica Partnera, kadetkinja na Vazduhoplovnoj vojnoj akademiji u Atini

“**O**sjećaj kada sam se prvi put popela u avionsku kabinu daleko je prevazišao moja očekivanja. Naravno, bilo je nervoze, pogotovo dok sam koračala sama pistom prema letjelici i obavljala kontrolu aviona. Onda sam upalila motor i – uzletjela. Tada su nestale sve strijepnje i strahovi.”

Za **Kristinu Bačić**, nekada stidljivu i povučenu djevojku sitne građe, ne bi mogli pretpostaviti da će uskoro, nakon što okonča studije u Atini, biti prva žena pilot u redovima Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore, sa činom potporučnice.

“Kada sam upisivala Vazduhop-

lovnu vojnu akademiju u Atini, nisam razmišljala o tome. Nisam ni znala taj podatak. Bila sam fokusirana na konkurs, potom na jednogodišnje obavezno pripremno učenje grčkog jezika, matematike, fizike i hemije na Akademiji kopnene vojske, takođe u Atini. Ali, kako se približava kraj studija, sve više uviđam kako je lijepo, pa i značajno biti prva žena pilot u Vazduhoplovstvu Vojske Crne Gore. To mi je istinski ogromna čast”, ističe Kristina za *Partner*.

Logo Vazduhoplovne vojne akademije u Atini

Odlazak u Atinu: Put ka tom cilju bio je dug, pun odricanja i - potpuno nenajavljen.

Kristina je bila odličan đak barske gimnazije i, kao svi mladi ljudi njenoga uzrasta, razmišljala kuda dalje.

“Otac mi je oficir, ali nisam planirala da pođem njegovim stopama. Možda je bilo i podsvjesnog straha kako bi okruženje gledalo na to”, kaže Kristina.

Upravo ju je otac obavijestio o konkursu za upis na Vazduhoplovnu vojnu akademiju u Atini.

“Odjednom mi se ukazalo nešto što do tada nisam vidjela. Isplivala je na površinu želja da izgradim vojnu karijeru i postalo je potpuno nebitno što će ko o tome misliti. U meni su se probudili radoznalost i prkos da dokažem sebi i drugima kako se uvijek može prevazići strah ‘da li sam ja za to.’”

I tako se Kristina Bačić iz Bara, nakon uspješno ispunjenih svih pretpostavki predviđenih konkursom, našla u Atini.

Kadeti koji nisu iz Grčke imaju

pripremnju godinu tokom koje uče jezik i nekoliko predmeta iz prirodnih nauka bitnih za letjenje. Tek nakon toga počinje “pravo studiranje”.

Ali, nikada nije pomislila da oduстане. Krhka i stidljiva djevojčica pretvorila se u snažnu mladu ženu.

Prvi samostalni let ili stavljanje tačke na rečenicu: Prvi samostalni let imala je prije četiri godine na T-41D, što je vojna verzija Cessne 172 Skyhawk. Bio je to krug oko vazduhoplovne baze Dekelia, na oko 15 km od glavnog grada Grčke.

“Činilo mi se tada da ne može dalje. Bilo je neobično, očekivala sam svakog trenutka da će instruktor progovoriti iza mene. Ali, kada sam sletjela, osjetila sam veliko olakšanje. Zaboravila sam na preispitivanja i shvatila da sam pobijedila strahove.”

Psihološki pritisak nije mali. Izdržljivost, mentalna i fizička snaga neophodni su kako za letačku obuku, tako i za spremanje ispita.

“Cilj svega je bezbjedni samostalni let. To je neka vrsta zaključka, tačka na kraju rečenice”, kaže Kristina.

Kolektiv pun razumijevanja:
A kako joj je u Grčkoj?

“Podrška je od nemjerljivog značaja. Pomažemo jedni drugima, zajedno učimo. Instruktori su pažljivi i strpljivi. Sve to utiče na moje rezultate i želju da napredujem.”

U redovnom je kontaktu sa kadetima iz Crne Gore koji su na drugim vojnim akademijama po svijetu.

“Svi ćemo se jednog dana vratiti u Crnu Goru i polagati istu zakletvu. Bićemo kolege u Vojsci Crne Gore i to je ono što nas već sada zbližava,” kaže sagovornica *Partnera*.

Ne samo da će biti prva žena pilot u našem Vazduhoplovstvu, Kristina je i jedina djevojka na pilotskoj obuci Vazduhoplovne vojne akademije u glavnom gradu Grčke. “Ali, obaveze su nam svima iste”, naglašava Kristina.

Kristina ističe i nesebičnu, za nju neprocjenjivu podršku od starijih kolega iz Vojske Crne Gore.

Međutim, tu se njene ambicije ne završavaju. Želja joj je da se uspješno obuči za let na helikopterima, ali i da završi master studije iz meteorologije. “To je nauka koja me posebno interesuje,” otkriva naša sagovornica i zaključuje: “Sada je primarni cilj da uspješno završim akademiju, da se vratim i služim mojoj Crnoj Gori.”

U redovnom je kontaktu sa kadetima iz Crne Gore koji su na drugim vojnim akademijama po svijetu. “Svi ćemo se jednog dana vratiti u Crnu Goru i polagati istu zakletvu. Bićemo kolege u Vojsci Crne Gore i to je ono što nas već sada zbližava,” kaže sagovornica *Partnera*

Milena DUBLJEVIĆ

Promocija vojnog poziva „Budi dio nas“

Lijepo stoje uniforma

Manifestacija održana u „Delti“ izazvala je veliko interesovanje građana
redu bila namijenjena ova manifestacija, ali i najmlađi, koji su ostali

Bile su to sasvim nesvakidašnje scene u podgoričkoj „Delti“, 7. decembra popodne. Oko ogromne novogodišnje jelke, uobičajenog prizora za ovo doba godine, razapete vojničke maskirne mreže maslinaste boje. Vise konopi sa balkona, niz koje se spuštaju i penju vojnici, a na velikoj strunjači prikazuju svoja umijeća u borilačkim vještinama. Uključe se tu

i građani, pa i najmlađi, makar sa jednim kolutom naprijed. Okolni štandovi privlače pažnju radoznalih posjetilaca, slučajnih prolaznika, ali i onih koji su došli specijalno za ovu priliku. Tu su i gardisti, oficiri, mlade oficirke Vojske Crne Gore.

Na štandovima izložen dio vojne opreme, poput odijela za razminiranje, drona, detektora za metal, uređaja za daljinsko aktivira-

nje, diverzantske opreme... Naravno, i mnoštvo promotivnog materijala iz kojeg se može saznati sve o vojnom pozivu, o mogućnostima studiranja na vojnim akademijama u inostranstvu, i ostalim detaljima vezanim za vojnički život. Tu je i Vojni orkestar, da ritmom marša otvori i zatvori manifestaciju koju su organizovali Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore, pod nazivom „Budi dio nas“.

Vojske Crne Gore

Podgorice. Posebno su bili oduševljeni srednjoškolci, kojima je u prvom zadržani opremom, uniformama i prikazanim vojničkim vještinama

I zaista su tog popodneva i večeri građani Podgorice bili dio sistema Vojske Crne Gore.

“Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore žele da mladima, pogotovo onima koji na proljeće završavaju srednju školu, ukažu na prednosti vojnog poziva, koji se po mnogo čemu izdvaja od ostalih zanimanja. To je izuzetno častan i zahtjevan poziv, za ljude posebnog kova, koji

su spremni na posebna i značajna odricanja”, kazao je tom prilikom ministar odbrane, mr **Predrag Bošković**.

On je sve zainteresovane građane pozvao da posjete objekte u kojima su smještene jedinice Vojske Crne Gore, te da se lično uvjere da su njeni pripadnici na nivou svojih kolega u najsposobnijim vojskama današnjice.

“Želimo da prikažemo što je Vojska Crne Gore i kako obavlja svoje misije, prije svega u miru. Vojska Crne Gore je na nivou najsposobnijih vojski, upravo u onim segmentima u kojima imamo tradiciju, ali i onima za koje u današnje vrijeme postoji potreba, budući da je naša zemlja, kao članica NATO, postala dio globalnog sistema bezbjednosti”, naglasio je ministar odbrane.

Specijalno za Partner: Major Miloje Knežević, misija UN MINURSO u Zapadnoj Sahari

Neponovljivo iskustvo u srcu čudljive pustinje

“Iz Zapadne Sahare nosim nezaboravne uspomene o gostoljubivosti lokalnog stanovništva, marokanskih i POLISARIO vojnika, toploj dobrodošlici kolega i izuzetnih predjela Zapadne Sahare. MINURSO misija za mene će uvijek biti podsjetnik da osnovna vrijednost svih ljudi na planeti jeste život u miru”, piše major Knežević koji se nedavno, nakon godinu dana, vratio kući iz misije

Patrole traju i po 16 sati dnevno: Major Knežević (lijevo) sa kolegama

U misiju MINURSO pošao sam u novembru 2016. godine da, kao pripadnik Vojske Crne Gore dam svoj doprinos u humanitarnoj pomoći ljudima koji su preživjeli strahote rata, nemaštinu, glad, ali i da na dostojanstven i častan način predstavim državu Crnu Goru, njenu zastavu i grb među ostalim zemljama članicama Ujedinjenih nacija.

Kada sam čuo za mogućnost odlaska u Zapadnu Saharu, pitao sam se koliko je to bezbjedno. To je zemlja u kojoj sukobi traju još od odlaska Španaca 1975. godine, koji su na ovim prostorima držali kolonijalnu vlast.

Ali, čim sam sa kolegom, kapetanom **Tadijom Miškovićem** sletio u

Laayoune (El Ajune), koji je bio na zapadu zemlje, bilo mi je jasno da je riječ o krajnje bezbjednom dijelu koji je pod kontrolom Maroka. Grad je moderan, na sat ipo leta avionom od Kazablance. Centar grada je lijepo uređen, a ni luksuzne vile nijesu rijetkost. Ima mnogo fontana i vegetacije (palme, travnjaci, cvijeće) ali, čim se krene dalje, sve je pustinja, gola zemlja i pijesak.

Put u središte pustinje: Poslije kraćeg boravka u Laayoune, gdje sam se upoznao sa dužnostima i obavezama koje me očekuju u toku mog angažovanja u misiji, upućen sam u bazu “Oum Drayega”, koja se nalazi u središtu pustinje na za-

padnoj, “marokanskoj” strani. Kad je avion sletio usred pustinje i kad sam ugledao pješčanu “ravnicu”, nešto sasvim suprotno od predivnih prirodnih karakteristika Crne Gore, shvatio sam da me očekuje jedno nezaboravno i neponovljivo iskustvo.

Doček kolega sa Tim sajta (kamp-baza za smjestaj i rad vojnih posmatrača – UNMO’s) bio je veoma srdačan i ljubazan. U bazi boravi oko 20 vojnih posmatrača iz svih krajeva svijeta: Kina, Rusija, Pakistan, Egipat, Hrvatska, Honduras, Ekvador, Brazil, Meksiko... Poseban i impresivan utisak na mene ostavila je “Welcome party”, zabava dobrodošlice, gdje sam se kroz spontani razgovor

Odmor i ručak na otvorenom

Zapadna Sahara

Zapadna Sahara je u sjeverozapadnom dijelu afričkog kontinenta, sa ukupnom površinom od 266.000 kvadratnih kilometara. Graniči se sa Marokom na sjeveru, Atlantskim okeanom na zapadu, Alžiriom na istoku i Mauritanijom na jugu i istoku. Glavni grad je Laayoune, koji je i najveći grad u Zapadnoj Sahari. Većinu stanovništva čine Arapi i Berberi, a prvobitni stanovnici, nomadi arapskog porijekla, danas najvećim dijelom žive kao izbjeglice u Alžiru.

Sukob u Zapadnoj Sahari, počeo je 1975. godine nakon odlaska Španaca, kada je dogovoreno da se izvrši podjela između Maroka i Mauritanije. POLISARIO - pokret za nezavisnost Zapadne Sahare, uz pomoć Alžira, odbacio je ove mogućnosti. Uspjevši da istisne Mauritaniju, POLISARIO je proglasio 1976. godine Saharsku Arapsku Demokratsku Republiku (SADR), ali je Maroko iste godine aneksijom prisvojio dvije trećine područja.

Primirje između Maroka i SADR-a sklopljeno je 1992. godine i od tada se vode pregovori o statusu zemlje koja je danas pod nekom vrstom patronata Ujedinjenih nacija, koje su pri stavu da odluku o nezavisnosti ili priključenju Maroku moraju donijeti stanovnici Zapadne Sahare na referendumu pod nadzorom UN. Uslovi za referendum, međutim, još nijesu stvoreni.

upoznao sa kolegama, koji su se potrudili da mi na zanimljiv način približe njihov dotadašnji boravak i iskustva u misiji. Takve zabave služe da se novi pripadnici u misiji ("new-comers") na što brži i jednostavniji način oslobode početne treme i

nesigurnosti i, već od sutrašnjeg dana da krenu sa redovnim zadacima i obavezama.

Susreti sa nomadima: Vojni posmatračići obavljaju svakodnevne patrole. Obilaze se baze strana u konfliktu, marokanske i POLISARIO

vojske. U patrolu se uvijek upućuju dva vozila sa četiri vojna posmatračića. Tokom patrole, koja traje po 12, nekada i 16 sati, bude vremena i za upoznavanje sa pustinjom, sa svim njenim specifičnostima, kako sa prirodnim ljepotama i kontrastima, tako i "zamkama".

Poseban utisak na mene ostavili su pustinjski kontrasti – veoma visoke dnevne temperature (do 60 C) i niske noćne temperature (čak i do -10C). Jutarnje svitanje i večernji smiraj dana, veoma duboko jezero usred pustinje, oaze, izvori pitke vode i bunari, sve su to posebni doživljaji koji se ne mogu opisati riječima. Ako se za tren opustiš i pomisliš da je vožnja pustinjom "lagana", sačekajte te neprijatna iznenađenja i upoznaćete sve "zamke" – stradaće guma na oštrom kamenju, zaglavićete se u pijesku, odjednom će "nestati" put i ukazaće se riječno korito ili provalija, pojaviće se krdo kamila ili koza...

Prilikom upoznavanja i kontakta sa stanovnicima pustinje, nomadima, saznajem da život u pustinji nije nimalo lak ali, primjećujem da isti ti nomadi vole pustinju i sve njene

Ispod crnogorske i zastave UN u bazi

izazove. Oni se rađaju u pustinji, žive sa njom i, na kraju, daju život za nju. Ovi “pustinski ljudi” spontano prilaze, pričaju sa tobom kao da te poznaju oduvijek. Uvijek su spremni da pomognu i podijele zadnje parče hljeba sa gostom.

Brazilac koji ne voli fudbal, Njemačac koji obožava Nikšićko pivo:

Tokom mog “putovanja” pustinjom, u trenucima predaha između obilazaka jedinica marokanske i POLISARIO vojske, upoznajem svoje kolege i saznajem detalje o njihovim životima.

Brazilac **Alex** nije ljubitelj fudbala, karnevala i sambe. Argentinac **Julio** nije fan **Lea Mesija**, ni **Dijega Maradone**, već **Ronalda** i **Neimara**. Njemačac **Uwe** obožava crnogorska vina i Nikšićko pivo.

Najjači utisak na mene je ostavio major **Qui Junbin** iz Kine, koji odlično poznaje istoriju bivše Jugoslavije, a omiljeni film mu je “Valter brani Sarajevo”. Junbin zna sve istaknute sportiste iz Crne Gore, a posebno je oduševljen našim NBA košarkašem **Nikolom Vučevićem**. Kaže da će,

nakon misije, posjetiti Crnu Goru, a ja sam mu morao obećati da ću mu biti gost tokom Svjetskog prvenstva u košarci koje se održava 2019. godine u Kini kad će, kako kaže Junbin, “Crna Gora ostvariti istorijski rezultat uz našu podršku sa tribina”. I treba mu vjerovati.

Biti udaljen hiljadama kilometara od porodice, od prijatelja, kuće i domovine nije lako. Međutim, osjećaj da pomažem drugim ljudima u izgradnji bolje budućnosti, bez rata i sukoba, i služim u interesu međunarodnog mira, omogućava mi izvršavanje zadataka sa velikom lakoćom.

Iz Zapadne Sahare nosim nezaboravne uspomene o gostoljubivosti lokalnog stanovništva, marokanskih i POLISARIO vojnika, toploj dobrodošlici kolega i izuzetnih predjela Zapadne Sahare. MINURSO misija za mene će uvijek biti podsjetnik da osnovna vrijednost svih ljudi na planeti jeste život u miru.

(Pripremila: **Senada ŽIGA LEKIĆ**)

O misiji u Zapadnoj Sahari

Misija Ujedinjenih nacija za referendum u Zapadnoj Sahari (United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara – MINURSO) uspostavljena je Rezolucijom Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija (SBUN) 29. aprila 1991. godine. Vojska Crne Gore učestvuje u njoj od 11. novembra 2016. godine, sa dva oficira. Naši pripadnici angažovani su u sastavu timova vojnih posmatrača UN, koji realizuju patrole radi sagledavanja situacije i izvještavanja nadležni tijela UN. Njihova rotacija traje 12 mjeseci. U prvoj rotaciji, sa majorom Kneževićem je u misiji bio i kapetan **Tadija Mišković**.

Poklon Crne Gore najatraktivniji eksponat Vojnog muzeja u Pivki

Do danas ju je vidjelo više od 220 hiljada ljudi: Podmornica P-913 „Zeta“

Podmornica „Zeta“, svjedok zajedničke istorije

Podmornicu, koja nosi ime po crnogorskoj rijeci, Muzeju „Park vojne istorije“ u Pivki (Slovenija), 2008. godine je poklonila Vlada Crne Gore. Danas je ona glavna atrakcija, koja privlači najveću pažnju na desetine hiljade posjetilaca iz cijelog svijeta. Tamošnja zbirka, inače, obuhvata eksponate od praistorije do danas, od primitivnog luka do tenkova, aviona, ili vojne željezničke kompozicije iz Drugog svjetskog rata

Ovo je priča o jednom muzeju i jednoj podmornici, o tome kako se voljom i vizijom od ruiniranih vojnih kasarni može dobiti turistička atrakcija prve kategorije, te kako se lijepim poklonom njeguje prijateljstvo.

Pivska kotlina u Sloveniji, u kojoj je se nalazi Muzej „Park vojne istorije“, bogata je prirodnim ljepotama, poput Postojnske i Škocjanske jame, Predjamskog dvorca, te konjušnice

„Lipica“ gdje se uzgajaju svjetski poznati konji, lipicaneri. Ova kotlina kroz istoriju je imala značajan strateški položaj, od onih koje neminovno prati bogato vojno-istorijsko nasljeđe.

Muzej je smješten u kompleksu kasarni koji je svojevremeno, tokom Drugog svjetskog rata, izgradila Italija, a potom preuzeli Nijemci. Jugoslovenska armija ostala je tu do 1991. godine, nakon čega je nas-

tupio period potpune devastacije, do urušavanja krovova i grmljem i korovom „progutanih“ objekata.

Ideja o osnivanju vojnog muzeja rodila se u maju 2004. godine, kada su Ministarstvo odbrane i Slovenačka vojska riješili da stanu na kraj intenzivnom uništenju vojno-tehničkog nasljeđa.

Uslijedilo je formiranje zbirke, prvo od oklopnih i artiljerijskih sredstava, a potom i svega ostalog što kras

„Nije bilo lako dopremiti tako skupocjen, a tako specifičan poklon“. Direktor Muzeja, Janko Boštjančić

današnji Muzej. Uz ogroman napor i trud lokalne zajednice, ovaj vojni kompleks doživio je preobražaj koji se figurativno može opisati krilaticom „Od bundeve do kočije“. Tako je u historiju pošla i do tada važeća dosjetka da u Pivki od turizma postoji samo gužva na putu.

Glavni eksponat - poklon Crne Gore: Podmornica „Zeta“ danas je glavni eksponat Muzeja u Pivki. Direktor Muzeja, **Janko Boštjančić**, kaže za *Partner* da njen put do mjesta gdje se ukotvila za stalno, nije bio nimalo lak.

„Nije bilo lako dopremiti tako skupocjen, a tako specifičan poklon. Bili su nam neophodni i stručna i materijalna pomoć. Sve je to zahtijevalo veliku odgovornost, pažljivo organizovan transport, troškove, uz kasnija značajna ulaganja“, ističe direktor.

Uz zahvalnost Crnoj Gori na vrijednom poklonu, on izdvaja stručnu pomoć penzionisanog kontraadmirala **Marijana Pogačnika** i kapetana bojnog broda **Vojka Gorupa**.

Posljednji put zaronila prije 14 godina: „Zeta“ je prvi put porinuta u Splitu 1985. godine, kao dio Podmorničkog divizionu Jugoslovenske ratne mornarice. Nakon raspada Jugoslavije, stigla je u Tivat. Među ostalim podmornicama, bila je najduže u upotrebi, posljednji put je zaronila 23. decembra, prije 14 godina.

Kao što se može pretpostaviti, podmornica nosi naziv po istoimenoj crnogorskoj rijeci, koja izvire u Nikšićkom polju, pa nije slučajno da

joj je svojevremeno kumovala Opština Nikšić. Zanimljivo je i da P-913 „Zeta“ ima pet „sestrinskih“ diverzantskih podmornica. Sve su dobile ime po jednoj od rijeka iz nekadašnjih šest socijalističkih republika SFRJ: „Tisa“, „Una“, „Zeta“, „Soča“, „Kupa“ i „Vardar“. Iako relativno mala, dužine 19,7m i 2,7m širine, „Zeta“ je bila stamen predstavnik Jugoslovenske ratne mornarice. Mogla je da se spusti na 180 m dubine, dostizala je brzinu od 8,2 čvora, izuzetno je tiha, magnetno neutralna, sa relativno velikom podvodnom

autonomijom. Ove karakteristike omogućavale su polaganje mina u blizini neprijateljskih pristaništa, sa minimalnom šansom da bude otkrivena. Posebno je bila pogodna za prevoz i iskrcavanje podvodnih diverzanata. Pored četvoročlane posade, mogla ih je primiti šest, sa kompletnom diverzantskom opremom, te četiri podvodna skutera.

Iako se prije 14 godina simbolično završila i priča o podmorničarstvu na istočnoj jadranskoj obali, duga skoro sto godina, to nije znači-

Djeca oduševljena kada uđu u „Zetu“

Dio eksponata Muzeja u Pivki

Komentari sa Interneta

Komentari koje daju posjetioci Muzeja, dovoljno govore o tome kakav utisak ostavlja podmornica „Zeta”. Citiraćemo samo neke sa sajta *TripAdvisor*.

“Obavezno vidjeti podmornicu!”

“Jedan od najboljih muzeja u Sloveniji! Imam sina od pet godina koji je želio da uživo vidi podmornicu. To je moguće u ovom muzeju.”

“Sjajna kolekcija. Svaki dječiji san se obistini kada sjednu u pravu podmornicu.”

“Dobro organizovan vojni muzej sa mnoštvom eksponata. Vrhunac posjete je ulazak u jugoslovensku podmornicu! Koje iskustvo!”

lo i gubitak značajnog istorijskog spomenika.

Podmorničari iz Slovenije osnovali su Društvo za očuvanje podmorničarske tradicije. Njihova ideja

i zamisao je bila da se „Zeta“ ustupi Sloveniji, uz obavezu da se restaurira i postane svjedok nekadašnje zajedničke države i njene istorije.

Vlada Crne Gore odazvala se ovoj

inicijativi, pa je 2008. godine izvršena primopredaja podmornice, uz puno povjerenje da će biti obnovljena i sačuvana kao muzejski eksponat.

Udvostručila posjetu Muzeju:

„Zetu” je do danas vidjelo više od 220 hiljada ljudi. Prije šest godina, obnovljena je i iznutra, tako da se može ući u nju, što posebno raduje najmlađe. Od ljeta 2015, nakon cjelovitog preuređenja “Vojnog parka”, ušuškana je u posebnom paviljonu, gdje uživa i poseban tretman. Da se vodi računa o svakom detalju, govori podatak da je uz podmornicu smještena i zbirka pomorskog naslijeđa, kako bi se dobila i zaokružena priča na temu podmorničarstva.

Mnogi tvrde da se posjeta Muzeju skoro udvostručila upravo zahvaljujući podmornici “Zeta”, kao izuzetno atraktivnom eksponatu. Posjetioci smatraju da je obilazak njene unutrašnjosti najupečatljiviji segment “Parka vojne istorije”.

Podmornica “Zeta” tako je postala nesvakidašnji svjedok plovidbe kroz zajedničku istoriju koja je povezivala Crnu Goru i Sloveniju, ali i simbol dobre saradnje naših država.

Ivana VLAHOVIĆ

„Zeta“ je smještena u posebnom paviljonu

Braća Sreten i Srećko Radosavović, mlađi vodnici u Četi vojne policije

Vojni poziv je ispunjenje zajedničkog dječaćkog sna

„Za nas je služba u vojsci simbol odanosti, lojalnosti, patriotizma, discipline i posvećenosti. Nismo imali ni najmanju dilemu prilikom odabira profesije”, kažu blizanci, koje je strast prema uniformi rođena još u djetinjstvu dovela u redove Vojske Crne Gore

Tokom promocije vojnog poziva „Budi dio nas“, koju su 7. decembra u podgoričkom tržnom centru „Delta city“ organizovali Ministarstvo odbrane i Vojska Crne Gore, njih dvojica su izazvali divljenje prisutnih prikazanim boričkim vještina.

Tada je vjerovatno malo ko uočio da su korpulentni mladi ljudi koji bacaju na strunjaču jedan drugog kao od šale, braća blizanci.

Sreten i Srećko Radosavović, obojica mlađi vodnici, pripadnici su Vojne policije Vojske Crne Gore. U razgovoru za *Partner* ističu da je to specifična jedinica, u kojoj je naglašena disciplina, uz sadržajnu obuku i snažne drillove, u cilju očvršćavanja njenih pripadnika.

Braća Radosavović rođeni su u Podgorici, 1980. godine. Već punih 16 godina su vojnici po ugovoru.

Bilo je to ispunjenje njihovog dječaćkog sna. Kažu da je kod njih „period inkubacije“ vojnim virusom trajao jako kratko. Uporedo sa osnovnom i srednjom školom bavili su se, vrlo uspješno, sportom, trenirali karate i došli do majstorskog zvanja, crni pojas 3. dan.

Vojni poziv bio je i želja njihovog pokojnog oca: Braća Radosavović, Sreten i Srećko

To ih je dodatno ojačalo i učvrstilo im želju da na neki način povežu sport i vojsku. Poznavanje boričkih vještina im je itekako pomoglo u kasnijem savlađivanju izuzetno teške i zahtjevne obuke, ali i značajno ojačalo karakter.

Ispunjenje i očeve želje: Tokom razgovora sa Sretenom i Srećkom Radosavovićem, najbolje se osjeti značenje i suština bratskog zajedništva. Povezani rođenjem, zajedničkim interesovanjima, hobijima, stavovima, istom strašću prema pozivu kojim se

bave. Jedan drugom, tokom razgovora, dopunjuju misli.

Srećko priča da su 1999. godine otišli na odsluženje vojnog roka u Kraljevo, a nakon završene obuke prekomandovani su u Zemun.

„Boravak u Zemunu nam je puno pomogao. Zapravo, taj je period bukvalno determinisao naš život. Tamo smo završili kurs za pratnju i obezbjeđivanje VIP ličnosti. Samo tri mjeseca nakon završetka vojnog roka, zaposlili smo se kao vojnici po

Blizanci zadivili vještinama u Delti

GOV.ME / S. Matić

Braća blizanci u Vojsci Crne Gore

Pored **Sretena** i **Srečka Radosavovića**, u Vojsci Crne Gore ima još tri para blizanaca: **Dušan** i **Miloš Cicmil** (Pješadijski bataljon), **Dejan** i **Dragan Slivka** (Mornarica Vojske Crne Gore) i **Mirko** i **Miloš Kulić** (Mornarica Vojske Crne Gore).

ugovoru“, dopunjuje Sreten.

Međutim, odluka o budućem pozivu donešena je puno ranije. Srečko se osvrće na period kad su definitivno prelomili što će biti njihovo životno opredjeljenje.

“Naš pokojni otac je izuzetno volio uniformu i vojni poziv uopšte. Ulas-kom u Vojsku usaglasili smo zapravo svoju i njegovu želju da postanemo vojnici, da se ostvarimo kao ljudi i profesionalci, uz kontinuirano širenje sopstvenog znanja i vještina. Za nas je služba u vojsci simbol odanosti, lojalnosti, patriotizma, discipline i posvećenosti, hrabrosti, znanja i vještina, tako da nismo imali ni najmanju

dilemu prilikom odabira profesije”...

Naporna obuka namijenjena najjačima: Sreten i Srečko su prvih pet godina službe proveli na vojnom aerodromu u Golubovcima. Od 2006. godine prešli su u Danilovgrad, u tadašnji Bataljon specijalnih dejstava.

Danas su njih dvojica pripadnici Voda specijalne namjene Čete vojne policije. Slikovito pričaju o specifičnostima obuke u svojoj četi:

“Čekaš metu 13-14 sati, ispod kamiona. A meta se pojavljuje na svega 15 sekundi. Moraš biti spreman da je pogodiš u tom intervalu! Sve se dešava u noćnim satima, dok je oko sve vrijeme naslonjeno na snajperski nišan. Zaista zna da bude naporno i zahtjevno.”

Slobodno vrijeme provode sa porodicama. Obojica su oženjeni. Sreten je otac dvanaestogodišnje kćerke i šest godina mlađeg sina, a Srečko ima dva sina, od godinu ipo i od tri mjeseca

Sreten priča da su imali marševe duge i po 30 i više kilometara, sa punom ratnom opremom.

“Nema odustajanja. Naprotiv. Upravo nas je oprema dodatno inspirisala da istrajemo, znajući da ćemo biti jači i čvršći”...

U obezbjeđenju stranih delegacija: Zahvaljujući ogromnom iskustvu i ovakvoj obuci, Sreten i Srečko obezbjeđuju danas i strane delegacije tokom njihovog boravka u Crnoj Gori.

Slobodno vrijeme provode sa porodicama. Obojica su oženjeni. Sreten je otac dvanaestogodišnje kćerke i šest godina mlađeg sina, a Srečko ima dva sina, od godinu ipo i od tri mjeseca.

„I djecu ćemo vaspitavati u tom duhu. Ne pripadamo roditeljima koji govore djeci – sve, samo ne onim čime se ja bavim“, kažu za *Partner*.

Sa istom strašću iz najranije mladosti iščekuju nove zadatke i izazove, koje će, kao i do sada, profesionalno izvršavati.

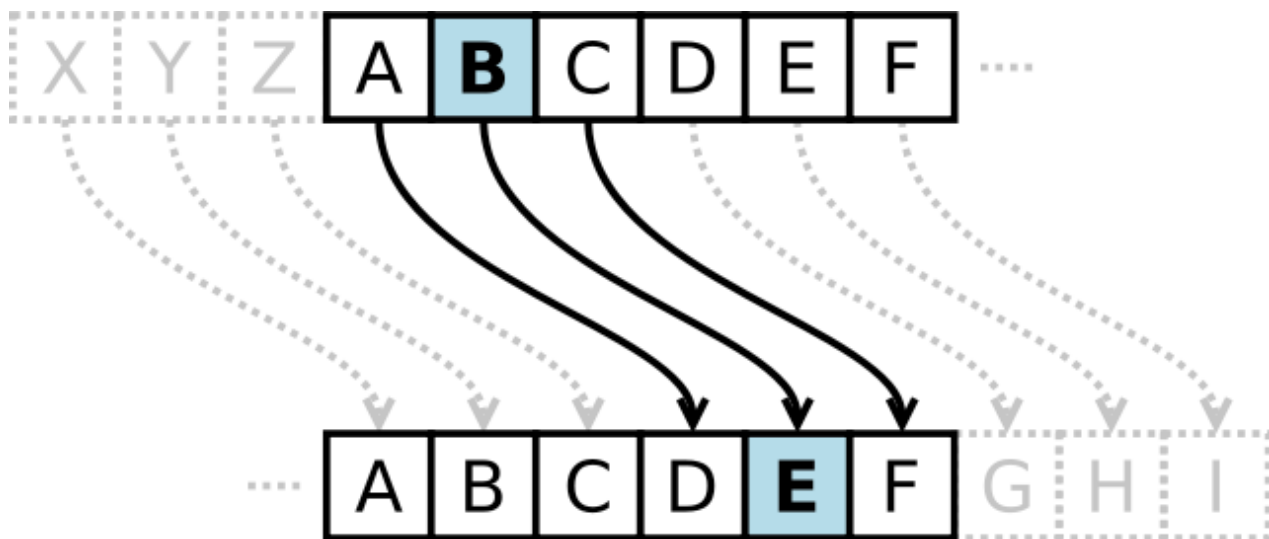
Vlado JOVIĆEVIĆ

Brojevi u službi zaštite podataka

Kriptografija i njena suprotnost po cilju - kriptanaliza, pripadaju nauci brojeva koja se naziva kriptologija. Kriptografija se bavi razvojem algoritama kojima se tekst pretvara u niz znakova koji nijesu razumljivi bez odgovarajućih instrumenata dešifrovanja. Kriptanaliza - (raz)otkrivanjem tog ključa, u cilju dešifrovanja kriptovanog teksta

znati za koliko mjesta ulijevo ili udesno treba pomjeriti navedeno slovo.

U SFRJ, SRJ i SiCG, za enkriptovanje podataka koristili su se uređaji domaće proizvodnje iz namjenske vojne industrije (KzU-31, KzU-31/I, KzU-41, KzU-71, KzU-71/I), dok je enkripcione module i šifru kreirao Institut za primijenjenu matematiku i elektroniku u Beogradu. Ova šifra je godinama uspješno služila u bivšoj JNA.

Cezarova šifra

Svi moderni sistemi zaštite informacija bazirani su na kriptografiji. Kriptografija i njena suprotnost po cilju - kriptanaliza, pripadaju nauci brojeva koja se naziva kriptologija.

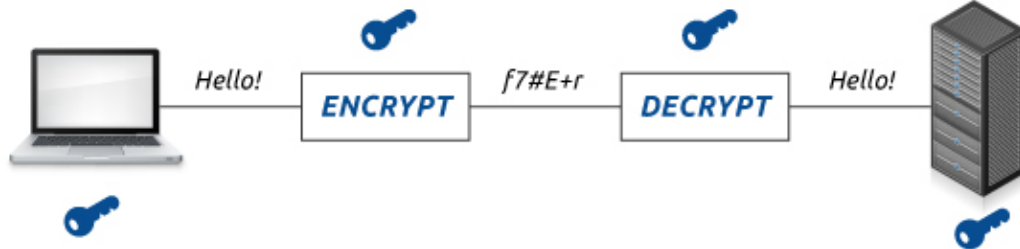
Kriptografija se bavi razvojem algoritama kojima se običan tekst pretvara u niz znakova koji nijesu razumljivi bez odgovarajućih instrumenata dešifrovanja. Kriptografski algoritam je po pravilu dostupan širokoj javnosti. Ono što je tajno, jeste ključ koji se koristi za enkripciju običnog teksta u niz naizgled nepovezanih znakova.

Kriptanaliza se bavi (raz)otkrivanjem tog ključa u cilju dešifrovanja kriptovanog teksta. Oba procesa baziraju se na matematici, na radu sa velikim prostim brojevima, iz nemogućnosti faktorisanja velikih brojeva.

Čuvena Cezarova šifra: Od davnih dana tražili su se načini prenošenja poruka na tajnovit način, zaštićen od presrijetanja. Jedan od prvih i najpoznatijih načina je čuvena Cezarova šifra, koja se bazirala na transpoziciji slova za određeni broj mjesta u alfabetu, udesno ili ulijevo. Za čitanje poruke trebalo je dakle,

Ovi uređaji u međuvremenu su izašli iz upotrebe, a šifre koje su se do tada koristile prestale su da važe. Za male sisteme nabavka ovih uređaja za enkripciju i obuka ljudi za upotrebu algoritama za kreiranje ključeva/šifri značajan je izazov sa aspekta materijalnih i ljudskih kapaciteta.

Politike sigurnosti diktiraju da se svaki podatak koji se razmjenjuje između računara i servera lokalno i udaljeno, prije slanja mora enkriptovati i nakon prijema dekriptovati. U tu svrhu koriste se razne tehnike savremenih enkripcionih algoritama.

Simetrična enkripcija

CIA

Kako bi se sigurno poslala poruka preko nesigurnog (tele)komunikacionog kanala, moraju se obezbijediti tri uslova: povjerljivost (eng. *confidentiality* - C), integritet (eng. *integrity* - I) i autentičnost (eng. *autencity* - A). Skraćenica CIA (iako asociira na nešto sasvim drugo) u ovom slučaju predstavlja osnovu za uvođenje enkripcije i kriptografskih algoritama u informacione sisteme, u svrhu zaštite podataka od izmjene, kao i očuvanja njegove autentičnosti.

ma kako bi se poruka zaštitila od presrijetanja, izmjene, špijuniranja i otuđivanja.

Simetrični i asimetrični algoritmi: Postoji veliki broj kriptografskih algoritama koji se u osnovi dijele na dvije grupe: simetrični i asimetrični algoritmi. Simetrični algoritmi koriste isti ključ za enkripciju podataka na izvoru i dekripciju podataka na mjestu „isporuke“ podataka. Nedostatak ovog načina enkripcije jeste što svako može imati ovaj ključ

i, ukoliko dođe u posjed poruke presrijetanjem saobraćaja, može dešifrovati podatke u poruci i upotrijebiti ih u svoje ciljeve. U ovu grupu algoritama spadaju, između ostalih, DES, 3DES, AES i Rijndael.

Algoritmi za asimetričnu enkripciju, poznati i kao kriptografija javnog ključa (*Public Key Cryptography PKI*) po pravilu koriste par ključeva, od kojih je jedan javni i jedan privatni. Javni ključ je dostupan svima, a koristi ga pošiljalac za enkripciju poruke koju šalje, dok je drugi tajan, i poznat samo licu koje ga je dobilo. Nedostatak je sličan kao i u prethodnom slučaju. Javni ključ je dostupan, pa se pošiljalac može lažno predstavljati kada enkriptuje poruku, što znači da je *man-in-the-middle* napad vjerovatan. U ovu grupu algoritama spadaju RSA, DSA, ElGamal i tehnike eliptične krive.

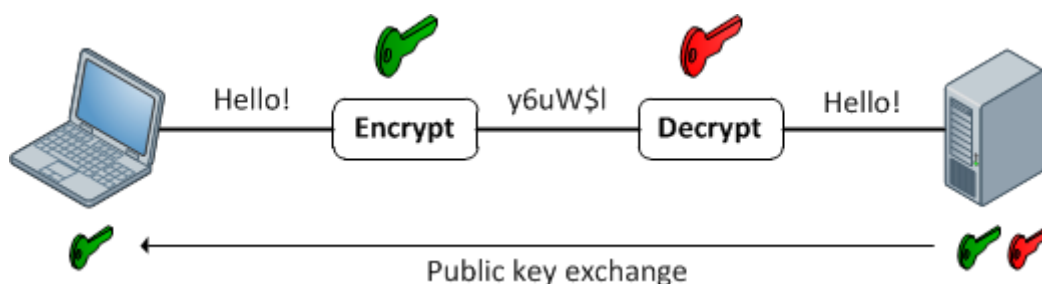
Tehnike hibridne enkripcije: Zbog problema koji pokazuju ovi algoritmi primjenjuju se tehnike hibridne enkripcije, koje koriste simetrične algoritme za enkriptovanje poruke koja se šalje, nakon čega se taj simetrični ključ enkriptuje javnim ključem primaoca. Tek onda se i enkriptovana poruka i enkripto-

vani simetrični ključ šalju primaocu. Dekripcija poruke ide u obrnutom smjeru. Privatnim ključem primaoca dekriptuje se simetrični ključ, koji se potom koristi za dekripciju poslate poruke. Dodatno, koristi se tehnika za hash-ovanje poruke kako bi se obezbijedio njen integritet. Poznati algoritmi za hash-iranje su MD5, SHA1 i SHA2. MD5 se smatra prevaziđenim, dok je SHA1 početkom 2017. godine razbijen i nije više vjerodostojan.

Kriptografski algoritam zavisi od snage i dužine njegovog ključa. Procjenjivanje dužine ključa koji se koristi za enkriptovanje poruka je jednostavno, i zavisi od ozbiljnosti napadača. Ozbiljniji napadač - duži ključ za enkripciju.

Enkripcioni algoritmi nijesu bez prijentiji iz cyber prostora. Postoje razni cyber napadi na kriptosisteme (*cyphertext only, timing, known-plaintext, man-in-the-middle* i mnogi drugi). Iako se čini da se kriptografijom i raznim tipovima enkripcionih algoritama može kvalitetno zaštititi i odbiti cyber napad, ima indicija da kriptografija može nestati u obliku u kojem je danas poznata i korišćena. Predviđa se da će proizvodnjom kvantnog računara biti omogućeno dešifrovanje bilo kojeg algoritma i ključa savremene kriptografije. Ovim bi se sadašnja zaštita informacionih sistema na cijeloj planeti raspala kao balon od sapunice. Ova i ovakva kriptografija više ne bi imala smisla.

Enkripcioni algoritmi nijesu bez prijentiji iz cyber prostora. Postoje razni cyber napadi na kriptosisteme (*cyphertext only, timing, known-plaintext, man-in-the-middle* i mnogi drugi). Iako se čini da se kriptografijom i raznim tipovima enkripcionih algoritama može kvalitetno zaštititi i odbiti cyber napad, ima indicija da kriptografija može nestati u obliku u kojem je danas poznata i korišćena. Predviđa se da će proizvodnjom kvantnog računara biti omogućeno dešifrovanje bilo kojeg algoritma i ključa savremene kriptografije. Ovim bi se sadašnja zaštita informacionih sistema na cijeloj planeti raspala kao balon od sapunice. Ova i ovakva kriptografija više ne bi imala smisla.

Asimetrična enkripcija

Spec. sci
Blažo POPOVIĆ

Počelo je sa vitezovima tuđeg neba

Vojni piloti postali su nakon što su ostali bez svoje vojske. Ali, bez obzira u kojoj su se od savezničkih avijacija borili, letačkom smjelošću i umijećem pokazali su da crnogorsko junaštvo važi i u nebeskim visinama. Prvi je bio **Pavle Matanović**, doktor prava i oficir, koji je junački poginuo u borbi za Pariz, 1917. godine

Prvi Crnogorci počeli su da lete upravo u borbenim misijama. Crnogorski vojni piloti letačku obuku i obrazovanje dobili su u Francuskoj, tokom druge polovine Prvog svjetskog rata. Bili su to mladići koji su se školovali na civilnim fakultetima u Francuskoj i Njemačkoj, a koji su se, kao crnogorski dobrovoljci, uz preporuku crnogorske vlade, prijavljivali da se bore u savezničkim oružanim snagama.

Među njima, najpoznatiji je **Pavle Matanović**, prvi poznati vojni pilot iz Crne Gore, koji je poginuo u avionu tokom borbene misije.

Sjajno obrazovanje na uglednim univerzitetima: Matanović je rođen 1892. godine, na Cetinju. Njegov otac **Niko** školovao se u

Liceju Luja Velikog, a potom na Vojnoj školi u Sen Siru. Kasnije je bio ministar finansija, dok je njegov otac Đuro bio senator i predsjednik Velikog suda u Knjaževini Crnoj Gori. Pavle Matanović je osnovnu školu završio na Cetinju, kada je kao stipendista knjaza **Nikole** upućen u Francusku, potom u

Njemačku. Srednju školu završio je u Hajdelbergu. Školovao se zajedno sa princom **Petrom**, najmlađim sinom knjaza Nikole. Studirao je na Pravnom fakultetu u Minhenu, diplomirao u Berlinu, a neposredno pred Prvi svjetski rat, promovisan je za doktora prava. Uoči Prvog svjetskog rata 1914. godine vratio se u Crnu Goru i borio se u sastavu crnogorske vojske. Od oktobra 1915. godine bio je dodijeljen francuskom artiljerijskom detašmanu koji je Francuska uputila u Crnu

Svojim predanim radom od zaborava je sačuvao mnoge pilote i Savo Mikić, rođen 1894. godine u Šavniku koji je, od maja do septembra 1917. godine, učio školu za avijatičare u Šatru, u Francuskoj

Prva žrtva na Skadarskom frontu

Crnogorska vojska prvi put se susrela sa učesćem aviona u borbenim dejstvima tokom ratnih operacija na Skadarskom frontu u kojem je učestvovao jedan avijacijski odred srpskog vazduhoplovstva. U toku završnih operacija crnogorske vojske, 21. marta 1913. godine, poginuo je pilot iz ovog odreda Mihailo Petrović, kao prva žrtva vojnog vazduhoplovstva.

Goru. Sa francuskom artiljerijom borio se na Lovčenskom frontu. Nakon sloma crnogorske vojske, sa kraljem Nikolom napuštio je Crnu Goru u januaru 1916. godine. Radio je u Ministarstvu spoljnih djela crnogorske vlade u egzilu, u Neju kod Pariza, a jedno vrijeme bio je i ađutant prijestolonasljednika **Danila**, u Kap Martinu, u činu potporučnika crnogorske vojske.

Iz patriotskih osjećanja i želje da na bojištu doprinese pobjedi saveznika, prijavio se u francusku vojsku kao dobrovoljac. Visoko obrazovan, sa ratnim iskustvom i crnogorskim činom, opredijeljen je za ratnu avijaciju. Za kratko vrijeme završio je školu za avijatičara, nakon čega je, dodijeljenim mu avionom, upućen na front protiv njemačke vojske. Kako je o svom kolegi zapisao **Savo Mikić**, ovaj plemeniti i vješti Crnogorac, „hladnokrvan, hrabar i neustrašiv, jurišao je kao planinski orao na neprijateljske aeroplane bez straha“.

U ratnim operacijama tokom 1916. i 1917. godine pokazao se kao veoma uspješan pilot. Među brojnim podvizima, oborio je dva neprijateljska ratna vazduhoplova. Francuska avijacija konstantno je stražarila

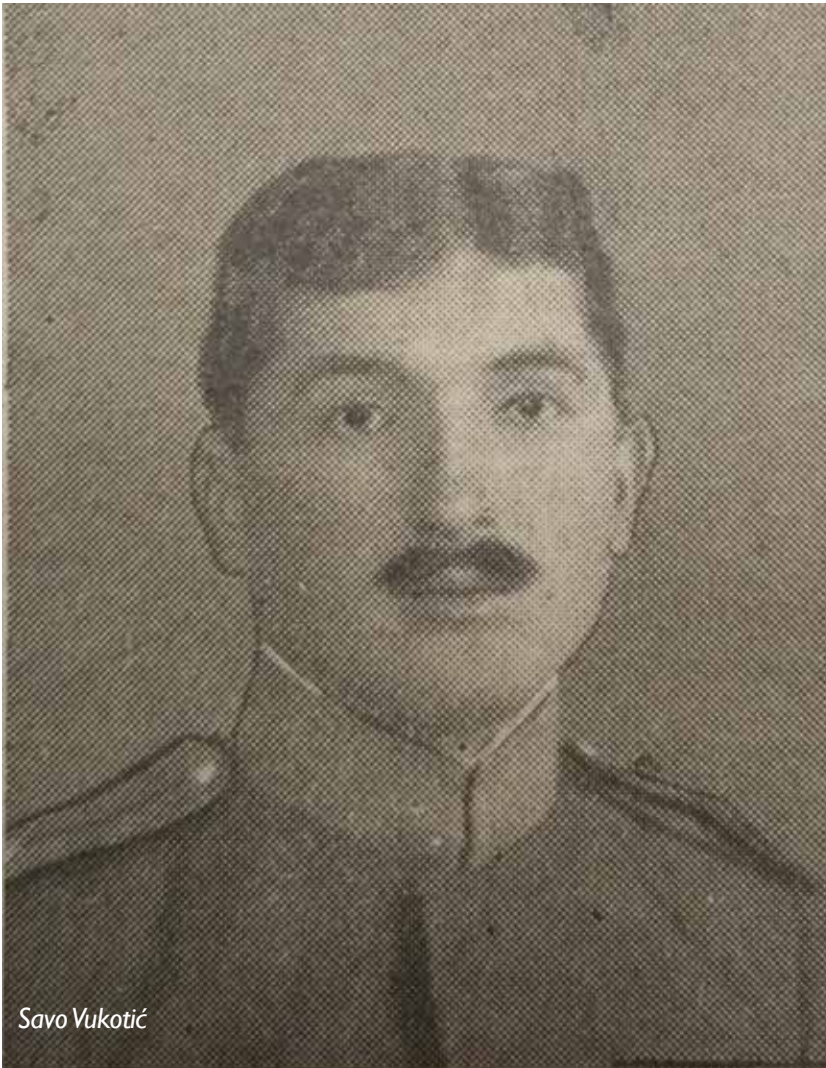
oko Pariza i njegovih predgrađa, uz pomoć artiljerije i signalnih znakova - sirena koji su najavljivali dolazak neprijateljskih aviona.

Izdahnuo nakon što je prizemljio avion: U žestokoj odbrani Pariza, u julu 1917. godine, ovaj hrabri katunski vitez neba sukobio se sa tri neprijateljska aviona. U neravnopravnoj borbi, uspio je da obori jedan avion, kada je smrtno ranjen u kičmu. Zahvaljujući pilotskom umijeću stečenom u bezbroj letačkih misija i prirodnoj čvrstini, uprkos teškoj rani, uspio je da prizemlji avion, nakon čega je izdahnuo. Za junačke podvige i herojsku smrt odlikovan je svim francuskim ratnim odlikovanjima.

Njegova pogibija uzdrmla je crnogorske emigrantske krugove, a francuska vlada je uputila izraze saučešća crnogorskoj vladi. Sekretar

Ministarstva inostranih djela, **Id Ervih**, šef eskadrile uputio je napisao u svom pismu: “Svojim osobinama, svojim karakterom, Matanović je bio pilot šaserovog reda, njegovu vrijednost dobro sam zapazio, bistra oka, odanost, žar, to bješe osnov njegove prirode. Napokon, za sve ono što je učinio za svoju domovinu i Francusku, zadobio je kod svih koji ga znadoše vrlo visoko poštovanje, spomen toga poštovanja za vazda vezan sa njegovim imenom”.

Ostali Crnogorci, vojni piloti tokom Velikog rata: Prema raspoloživim informacijama školu za avijatičare u Šartru, pored Pavla Matanovića, završili su **Velimir Vasilja Dabanović**, **Ilija Martinić**, **Savo Mikić**, **Petar Popović**, **Vladislav Samardžić** i **Savo Vukotić**. U redovima francuske vojske, 1917. godine, poginuli su

Savo Vukotić

Velimir Dabanović, koji se nalazio na studijama u Parizu, ali se priključio francuskoj vojsci, kao i Ilija Martinović, koji se nalazio na radu u Njemačkoj, a priključio se francuskoj vojsci nakon bjekstva iz njemačkog zarobljeništva. U francuskoj vojsci tokom Prvog svjetskog rata, kao avijatičari borili su se i **Vlado Luke Đurovića**, zatim oficir-pilot francuske vojske, **Branko Bakić**, sin Mitra Bakića, crnogorskog konzula. On je kasnije bio visoki oficir JNA i funkcioner JAT-a.

Svoje junaštvo u redovima avijacije pokazao je i potporučnik crnogorske vojske, odlikovani ratnik sa Skadra, **Savo Jakova Vukotić**, inače unuk komandira **Jovana Vu-**

kotića. Vukotić je nakon sloma Crne Gore, 1916. godine, otišao u Francusku. Ubrzo se dobrovoljno javio u francusku vojsku u kojoj je pohađao, 1916. godine, školu za avijatičare, nakon čega je raspoređen na front. U aprilu 1917. godine odlazi na Solunski front i priključuje se redovima eskadrile F. 522. Od 8. maja do 19. novembra 1917. godine uspješno je obavio oko 50 bombardovanja neprijateljskih objekata.

Njegova hrabrost naročito je dolazila do izražaja nakon okončanja misija, kada je imao običaj da leti nisko iznad neprijateljskih linija i djeluje po neprijatelju iz mitraljeza. Zbog te smjelosti sedam puta se vratio sa fronta izbušenim avionom na više mjesta. Prilikom jednog

Krilatić prizemljio krilaticu na Veliku poljanu

Začeci vazduhoplovstva u Crnoj Gori, vezuju se za 5. septembar 1913. godine, kada je na Veliku poljanu na Cetinju, avionom tipa Blerio, proizvedenim u Francuskoj, sletio pilot italijanskog vazduhoplovstva, Slovenac **Ivan Dani Vidmar**.

Događaj je izazvao ogromnu pažnju crnogorske javnosti. Kralj Nikola je Vidmara odlikovao crnogorskim odlikovanjem. Interesantno je da su Crnogorci avion krstili imenom „krilatica“, a njegovog pilota „krilatićem“.

izviđanja, 11. oktobra 1917. godine, na liniji Vožarci-Gradsko-Demir sukobio se sa dva neprijateljska aviona koja je tom prilikom primorao na odstupanje.

Svojim predanim radom od zaborava je sačuvao mnoge pilote i Savo Mikić, kojeg smo ranije pomenuli. On je rođen 1894. godine u Šavniku. Od maja do septembra 1917. godine, učio je školu za avijatičare u Šatru, u Francuskoj. Potom se borio na Solunskom frontu u sastavu francuske eskadrile. Prilikom jednog probnog leta pao je sa 300 metara visine. Teže je povrijedio vilicu, ali se uspješno oporavio. Istu školu pohađao je i **Vladislav Samardžić** iz Pljevalja, rođen 1892. godine. Pored škole u Šatru, odličnim uspjehom završio je i školu noćnog letjenja u Avoru, kao i školu usavršavanja pilotaže.

Bez obzira u kojoj su se od savezničkih avijacija borili, crnogorski piloti su letačkom smjelošću i umijećem pokazali da crnogorsko junaštvo važi i u nebeskim visinama.

Dr Srđa MARTINOVIĆ

**Crna Gora
Ministarstvo
odbrane**

**Vojska
Crne gore**

Sa promocije vojnog poziva u podgoričkoj Delti

ISSN 1800-7759

9 771800 775009